

IFLA/UNESCO

Manifest o splošnih knjižnicah 2022

Svoboda, blaginja ter razvoj družbe in posameznika so temeljne človeške vrednote. Dosežejo jih lahko le dobro informirani državljani, ki imajo možnost uveljavljati svoje demokratične pravice in se aktivno vključevati v družbo. Konstruktivno sodelovanje v družbi in razvoj demokracije sta odvisna od ustrezne izobrazbe ter od prostega in neomejenega dostopa do znanja, idej, kulture in informacij.

Splošna knjižnica, kot lokalna dostopna točka do znanja, zagotavlja pogoje za vseživljenjsko učenje, samostojno odločanje ter kulturni razvoj posameznika in družbenih skupin. Kakovost znanja v družbi krepi z omogočanjem dostopa do znanja vseh vrst, spodbujanjem njegovega ustvarjanja in izmenjave, vključno z znanstvenim in domoznanskim znanjem, brez ekonomskih, tehnoloških ali pravnih ovir.

V vseh državah, zlasti pa v državah v razvoju, knjižnice pomagajo najširšemu možnemu številu zagotavljati pravice do izobraževanja in sodelovanje v družbah znanja ter kulturnem življenju skupnosti.

Manifest izraža Unescovo prepričanje, da je splošna knjižnica gonilna sila v izobraževanju, kulturi, vključevanju in posredovanju informacij ter pomemben dejavnik za trajnostni razvoj in za posameznikovo doseganje miru ter duhovne blaginje skozi miselnost vseh posameznikov.

UNESCO zato spodbuja državne in lokalne oblasti k podpori in aktivnemu vključevanju v razvoj splošnih knjižnic.

Splošna knjižnica

Splošna knjižnica je lokalno informacijsko središče, ki uporabnikom omogoča dostop do vseh vrst znanja in informacij. Je pomemben sestavni del družbe znanja in se nenehno prilagaja novim komunikacijskim tehnologijam, da bi izpolnjevala svoje poslanstvo in vsem prebivalcem zagotavljala univerzalen dostop do informacij ter hkrati omogočala njihovo smiselno uporabo. Zagotavlja javno dostopen prostor za ustvarjanje znanja, posredovanje in izmenjavo informacij ter kulture, s čimer posledično spodbuja aktivno državljanstvo.

Knjižnice so ustvarjalke skupnosti, ki proaktivno nagovarjajo potencialne uporabnike in z veliko mero posluha podpirajo oblikovanje in ponudbo novih storitev, ki izpolnjujejo lokalne potrebe ter prispevajo k izboljšanju kakovosti življenja. Javnost zaupa svoji knjižnici, v zameno pa si splošna knjižnica prizadeva za proaktivno obveščanje in ozaveščanje svoje skupnosti.

Storitve splošne knjižnice so uporabnikom na voljo po načelu enakega dostopa za vse, ne glede na starost, etnično pripadnost, spol, vero, narodnost, jezik, socialni položaj ali katerokoli drugo značilnost. Prilagojene storitve in gradiva morajo zagotavljati uporabnikom, ki iz kakršnegakoli razloga ne morejo uporabljati rednih

storitev in gradiv, na primer jezikovnim manjšinam, osebam z oviranostmi, pomanjkljivim digitalnim ali računalniškim znanjem, slabo pismenim osebam in ljudem v bolnišnicah ali zaporih.

Vse starostne skupine morajo v knjižnici najti gradivo, ki ustreza njihovim potrebam. Zbirke in storitve morajo poleg tradicionalnega gradiva vključevati vse vrste ustreznih medijev in sodobnih tehnologij. Temeljnega pomena so kakovost, upoštevanje lokalnih potreb in razmer ter odražanje jezikovne in kulturne raznolikosti skupnosti. Gradivo mora odsevati sodobne trende in razvoj družbe, ter spomin na dosežke in ustvarjalnost človeštva.

Zbirke in storitve ne smejo biti podrejene ideološki, politični ali verski cenzuri v kakršnikoli obliki, prav tako ne ekonomskim pritiskom.

Poslanstvo splošne knjižnice

Storitve splošne knjižnice morajo temeljiti na ključnih nalogah, povezanih z informacijami, pismenostjo, izobraževanjem, vključenostjo, aktivnim državljanstvom in kulturo. S temi ključnimi nalogami splošne knjižnice prispevajo k ciljem trajnostnega razvoja ter k izgradnji pravičnejših, bolj humanih in trajnostnih družb.

- Zagotavljanje dostopa do širokega nabora informacij in idej brez cenzure ter podpora formalnemu in neformalnemu izobraževanju na vseh ravneh, spodbujanje vseživljenjskega učenja, ki posameznikom v vseh življenjskih obdobjih omogoča nenehno, prostovoljno in samostojno pridobivanje znanja;
- zagotavljanje možnosti za osebni ustvarjalni razvoj ter spodbujanje domišljije, ustvarjalnosti, radovednosti in empatije;
- ustvarjanje in krepitev bralnih navad pri otrocih od rojstva do odraslosti;
- spodbujanje, podpiranje in sodelovanje v dejavnostih ter programih opismenjevanja za razvoj bralnih in pisnih spretnosti ter omogočanje razvoja veščin medijske, informacijske in digitalne pismenosti za ljudi vseh starosti, v duhu oblikovanja informirane, demokratične družbe;
- zagotavljanje storitev svojim skupnostim tako osebno kot tudi na daljavo z uporabo digitalnih tehnologij, ki omogočajo dostop do informacij, zbirk in programov, ko je to mogoče;
- zagotavljanje vsem ljudem dostop do vseh vrst informacij o skupnosti kot tudi priložnosti za organiziranje skupnosti, s čimer se prizna vloga knjižnice kot središče družbenega življenja;
- zagotavljanje skupnostim dostop do znanstvenega znanja, kot so rezultati raziskav in zdravstvene informacije, ki lahko vplivajo na življenja uporabnikov, kot tudi omogočanje sodelovanja pri znanstvenem napredku;
- zagotavljanje ustreznih informacijskih storitev lokalnim podjetjem, združenjem in interesnim skupinam;
- ohranjanje in omogočanje dostopa do podatkov, znanja ter dediščine lokalne in avtohtone skupnosti (vključno z ustnim izročilom) ter zagotavljanje okolja, v katerem lahko lokalna skupnost prevzame aktivno vlogo pri prepoznavanju gradiva, ki ga je treba zbirati, ohranjati in posredovati v skladu z željami skupnosti;
- spodbujanje medkulturnega dialoga in podpiranje kulturne raznolikosti;
- spodbujanje ohranjanja in jezikovno neoviranega dostopa do kulturnega izražanja in dediščine ter spoštovanje umetnosti, odprtega dostopa do znanstvenih spoznanj, raziskav in inovacij, izraženih tako na tradicionalnih (fizičnih) nosilcih kot tudi v digitaliziranem in izvorno digitalnem gradivu.

Financiranje, pravna ureditev in povezovanje v mrežo

Dostop do prostorov in storitev splošne knjižnice je praviloma brezplačen. Za splošno knjižnico so odgovorne lokalne in državne oblasti. Njeno delovanje mora podpirati ustrezna in ažurna zakonodaja, usklajena z mednarodnimi pogodbami in sporazumi. Financirati jo morajo državni in lokalni organi oblasti. Splošna knjižnica mora biti bistveni sestavni del vsake dolgoročne strategije na področju kulture, zagotavljanja informacij, pismenosti in izobraževanja

V digitalni dobi mora zakonodaja o avtorskih pravicah in intelektualni lastnini splošnim knjižnicam pod razumnimi pogoji zagotoviti enake možnosti za nabavo in omogočanje dostopa do digitalnih vsebin, kot že veljajo za fizično gradivo.

Za zagotavljanje koordinacije in sodelovanja splošnih knjižnic na nacionalni ravni, morajo ustrezni zakonski predpisi in strateški načrti opredeliti in podpirati nacionalno mrežo knjižnic, ki temelji na dogovorjenih standardih storitev.

Mreža splošnih knjižnic mora biti zasnovana povezano z nacionalno, območnimi, raziskovalnimi in specialnimi knjižnicami kot tudi s knjižnicami šol, visokošolskih zavodov in univerz.

Poslovanje in upravljanje

Oblikovati je treba jasno strategijo, v kateri so glede na potrebe lokalne skupnosti opredeljeni cilji, prednostne naloge in storitve. V tem procesu sta pomembna lokalno znanje in sodelovanje prebivalcev, zato morajo biti lokalne skupnosti vključene v sprejemanje odločitev.

Splošna knjižnica mora biti organizirana učinkovito in upoštevati strokovne standarde delovanja.

Storitve morajo biti fizično ali digitalno dostopne vsem članom skupnosti. Za to so potrebni dobro umeščene in opremljene knjižnične zgradbe, za branje in študij primerni prostori, ustrezna tehnologija in uporabnikom prilagojen odpiralni čas. To vključuje tudi storitve izven zidov knjižnice za vse tiste, ki je ne morejo obiskati.

Knjižnične storitve morajo biti prilagojene različnim potrebam skupnosti na podeželju in v mestih kot tudi potrebam zapostavljenih skupin, uporabnikov s posebnimi potrebami, večjezičnih skupnosti in avtohtonih prebivalcev v skupnosti.

Knjižničar je aktiven posrednik med uporabniki in viri, tako digitalnimi kot tradicionalnimi. Za zagotavljanje ustreznih storitev so nujni zadostni kadrovske in materialni viri kot tudi strokovno in redno usposabljanje knjižničarja, da se bo lahko soočil z izzivi zdaj in v prihodnosti. Odločevalci bi se morali pri opredelitvi kvalitativne in kvantitativne ustreznosti virov posvetovati s knjižničarskimi strokovnjaki.

Zagotoviti je treba programe ozaveščanja in izobraževanja uporabnikov, da bodo lahko uporabljali vse razpoložljive vire.

Sprotne raziskave bi se morale osredotočati na vrednotenje vpliva knjižnice in na zbiranje podatkov, s katerimi bodo oblikovalcem politik prikazali družbeno korist knjižnic. Statistične podatke bi morali zbirati dolgoročno, saj se koristi knjižnic v družbi pogosto izkažejo šele v naslednjih generacijah.

Partnerstva

Za knjižnice je vzpostavljanje partnerstev bistvenega pomena, saj lahko tako nagovorijo širšo in raznoliko javnost. Treba je zagotoviti sodelovanje z relevantnimi partnerji – na primer s skupinami uporabnikov, šolami,

nevladnimi organizacijami, knjižničarskimi združenji, podjetji in drugimi strokovnjaki – na lokalni, regionalni, nacionalni in mednarodni ravni.

Izvajanje Manifesta

Nosilce odločanja na nacionalni in lokalni ravni ter širšo knjižničarsko skupnost po svetu pozivamo k uresničevanju načel, izraženih v tem Manifestu.

Potrdil IFLA Governing Board

18. julij 2022

IFLA/UNESCO Manifest o splošnih knjižnicah 2022 je posodobljena izdaja tega pomembnega orodja za zagovorništvo knjižnic. Izdajo iz leta 1994 smo posodobili v skladu s tehnološkimi in družbenimi spremembami, tako da Manifest odseva današnje stanje in poslanstvo splošnih knjižnic.

Prevod dokumenta:

The IFLA-UNESCO Public Library Manifesto 2022 (<https://www.ifla.org/public-library-manifesto/>)

Prevedle: Tina Saražin, Dolores Jakac in Luana Malec

Pregled: Aleš Klemen

Lektoriranje: Urška Drogenik

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije

Ljubljana, 2023

Dostopno na: <https://www.zbds-zveza.si/zaloznistvo/>